

Villa Borghese sa stala talizmanom rímskej metropoly. Denne záhradu navštevujú stovky Rimanov ale aj turistov.

Foto: Miriam Turančová

Babylonské záhrady v Bratislave

Sídlo a zeleň – dva fenomény, ktoré pri pohľade na niektoré časti bratislavskej metropoly, len ťažko dokazujú svoju schopnosť koexistovať. Zdá sa však, že po dlhom čase zeleň v hlavnom meste predsa len zažije renesanciu. Podľa slov primátora Andreja Ďurkovského je rozvoj mesta v štádiu, v ktorom by sa nemali riešiť iba jeho aktuálne a praktické potreby. Bratislava potrebuje projekt s pridanou hodnotou, žiada si vytvárať nové a dlhodobé hodnoty nielen pre súčasnosť, ale aj pre budúce generácie. Reč je o pripravovanom projekte visutých záhrad – novej zóne kultúry a oddychu, citlivo dopĺňajúcej obraz Bratislavy. „Dielo by malo zároveň dôstojne reprezentovať našu krajinu v celej šírke slovenského kultúrneho kontextu – estetického, umenovedného, architektonického či krajinárskeho,“ dodáva primátor.

Doc. Ing. Ľubica Feriančová, PhD., z Fakulty záhradníctva a krajinného inžinierstva Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre, ktorá ako odborný pedagóg spolupracuje na prípravách projektu visutých záhrad, poukazuje na historické opodstatnenie existencie prírodných prvkov v sídlach, či už mestských alebo vidieckych. „Potreba vytvárať zelené prostredie vychádza z evolúciou zakorenenej vnútornej túžby človeka obklopovať sa prostredím, ktoré poskytuje voľnosť

pohybu. Z prírody tiež možno odzozorovať a pochopiť niektoré súvislosti, čo v konečnom dôsledku inšpiruje a vyvoláva pocity harmónie a pohody. Okrem prírodných podmienok ovplyvňovala záhradnú a krajinársku tvorbu aj kultúra, ale aj účel, na ktorý sa dielo vytvorilo,“ hovorí. „Z hľadiska topografie má Bratislava danosti, ktoré umožňujú vytvárať plnohodnotné a dynamické krajinné obrazy,“ hodnotí metropolu doc. Ing. arch. Ján Bahna, akademický architekt, pedagóg na Kated-

re architektonickej tvorby Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave, ktorý je do projektu visutých záhrad odborne zainteresovaný. „Historické veduty zobrazujú mesto v harmónii s krajinou a dunajskými lužnými lesmi. Karpatský masív so svojím hradným bralom križuje Dunaj na mieste niekdajšieho brodu. Práve tu bol základ urbanizácie bratislavského regiónu. Výrazné prírodné fenomény však dnes potláča monotónna výstavba sídlisk. Ich betónová hradba siaha až po hranicu lesoparku.

Visuté záhrady Giardino delle Rose s prekrásnym výhľadom florentskú panorámu by mohli byť v mnohom inšpiráciou pre pripravovaný bratislavský projekt.

Foto: Miriam Turancová

Medzi stavebnou štruktúrou a zeleným masívom nie je žiadny prechod. Stavebná činnosť sa stále viac zahŕza do prírody. Hranaté formy moderny nerešpektujú organickú podstatu krajiny," dodáva Ján Bahna. Poukazuje však na čas kedy sa nie všetko vyvíjalo tak, ako to vidíme v súčasnosti. „Zaujímavou štruktúrou hlavného mesta je prvé veľké sídlisko Ružinov, v ktorom sa pôvodne rozvíjala idea záhradného mesta. Tá sa postupne s rastom novej zelene stávala realitou. Avšak aj toto sídlisko dnes podlieha tlakom výstavby na úkor zelene. Nové obytné súbory majú hustejšiu zastavanosť, bez významnejšej koncepcie zelene," podotýka.

Veľké bratislavské parky

„História zakladania zelene v Bratislave súvisí s jeho urbanistickou koncepciou. V roku 1775 tu bola založená prvá verejná záhrada v strednej Európe – Aupark, ktorý existuje aj v súčasnosti ako Sad Janka Kráľa, aj keď je neustále atakovaný agresivitou developerov," hovorí Ján Bahna. „Jeho okrajovú časť už ukrojilo obchodno-administratívne centrum Aupark. V 19. storočí bola založená druhá významná plocha zelene, Horský park. Tento komplex prežil s menšími korekciami a dodnes slúži mestskej relaxácii obyvateľov," dodáva. Okrem spomínaných dvoch parkov už Bratislava nemá rozsiahlejšie plochy zele-

ne. Takýto stav určite nezodpovedá štandardom moderných európskych metropol. Príkladov, ktorými sa možno inšpirovať je mnoho – barcelonský park Güell od Gaudího, rímske záhrady Villa Borghese, dublinský park Phoenix, ale aj viedenský Schönbrunn či zrekonštruované staré pražské hradné záhrady. Aj preto je podľa Ľubice Feriancovej myšlienka vytvorenia visutých záhrad veľkou výzvou pre všetkých, ktorí si uvedomujú bytostnú potrebu zelene. „Projekt má ambíciu zhmotniť najnovšie, ale aj osvedčené princípy tvorby areálov pre každodenný relax obyvateľov a návštevníkov nášho hlavného mesta," dodáva. Ak by boli súčasťou areálu kryté záhrady so zelenými priestormi prístupnými aj v zimnom období či za nepriazne počasia, dokázali by ponúknuť vhodnú alternatívu voči dnes tak častému tráveniu voľného času vo veľkých nákupno-zábavných centrách a stali by sa protipólom konzumného spôsobu života," podotýka Andrej Ďurkovský.

Podhorský pás či centrum?

Zatiaľ otáznym ostáva miesto, kde sa projekt zrealizuje. Napriek pomerne hustej zastavanosti ponúka Bratislava ešte stále niekoľko vhodných lokalít. „Správny výber lokality je kľúčom úspechu projektu, preto v tomto štádiu prípravy nechceme striktno obmedziť smerovanie úvah. Ideálnou

lokalitou by boli slnečné svahy nad mestom, koncipované ako rozľahlé terasy s výhľadmi na krajinu – napríklad na pomedzí vinohradov a lesov. Žiaľ, dnes sú už mnohé z týchto miest husto zastavané súkromnými vilami. Aj preto citlivo vnímame hľadisko sociálnej inklúzie. Chceme zabrániť tomu, aby sa v budúcnosti nad Bratislavou postupne a nenápadne vytvorilo mesto privilegovaných – sieť slepých ulíc, uzavretých videovrátnikom. Mesto plánuje ponúknuť lukratívnu lokalitu všetkým obyvateľom aj návštevníkom," hovorí primátor mesta. Zaujímavým miestom na uskutočnenie zámeru by mohli byť východné svahy Malých Karpát nad Krasňanmi. Ján Bahna v súvislosti s projektom dáva do pozornosti aj areály bývalých kameňolomov pod Bratislavským hradom aj v Horskom parku a takzvanom Čerešňovom údolí pod Starou vinárskou. „Na kultivovanie do urbánnej krajiny sa ponúka najmä amfiteatrálny priestor pri Slavíne. Mohol by byť pilotným projektom pre visuté záhrady. Z hľadiska atraktivity je to jedinečná poloha oproti hradu, v kontakte s historickým jadrom mesta," dodáva. Momentálne je podľa Andreja Ďurkovského projekt visutých záhrad vo fáze definovania základných predstáv a možností. „Filozofiu vytvorenia príjemnej lokality „nad mestom“ a jej prepojenia s aktívnym životom Bratislavy si zatiaľ len ujasňujeme.

Pribudne k prvému stredoeurópskemu verejnému parku – Sadu Janka Kráľa aspoň obdobne veľká plocha zelene?

Foto: Miriam Turancová

Projekt takých rozmerov si vyžaduje kvalitnú prípravu, preto sme v tomto štádiu oslovili viacero univerzít. Výstupy študentských prác nám v úvodnej fáze pomôžu zadefinovať potenciál, ktorý v tomto smere Bratislava má, priniesť prvé vizualizácie a lepšie pochopiť širšie súvislosti – funkčné, vizuálne, ekonomické, infraštruktúrne a podobne,“ hovorí. „Následne, po verejnej diskusii, môžeme vyhlásovať širšie súťaž a vstúpiť do rokovania so záujemcami o tento prestížny projekt. Na konci je samotná realizácia, ktorá Bratislavu, verím, významne priblíži ku skutočným európskym metropolám,“ dodáva primátor. V súčasnosti sa rozbieha spolupráca s viacerými univerzitami, ktoré budú projekt pripravovať v rámci zadaní ateliérových a diplomových prác. Do projektu sú zapojené najmä univerzity orientujúce sa na architektúru a záhradnú a krajinnú architektúru. Prvé ateliérové práce už vyhotovili študenti Katedry architektonickej tvorby VŠVU v Bratislave pod vedením Jána Bahnu. „Práce boli vytvorené v duchu novej urbánnej krajiny, v ktorej koexistuje pôvodná krajina a architektúra,“ hovorí pedagóg. V októbri tohto roku pripravuje Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva SPU v Nitre študentský workshop, počas ktorého študenti záhradnej a krajinnnej architektúry spracujú analýzy územia nazvaného Podhorský pás, ktoré je jednou z alternatív umiestnenia záhrad. „Vyhodnotia predovšetkým možnosti umiestnenia voľnočasových aktivít a každodennej rekreácie obyvateľstva,“ hovorí Ľubica Feriancová. Prvé výsledky sa odprezentujú v januári

budúceho roku. Ďalšou univerzitou, ktorá sa aktívne zapojí do projektu, je Slovenská technická univerzita. Podľa doc. RNDr. Ingrid Belčákovej, PhD., vedúcej Ústavu záhradnej a krajinnnej architektúry na Fakulte architektúry STU v Bratislave, ide o veľmi ambiciózne, náročné a exkluzívny projekt, pri ktorom by sa nemalo zabudnúť na širšie zapojenie občanov Bratislavy. „Zámer je výzvou plnohodnotne zapojiť vegetačné prvky a systémy do novej výstavby, dodáva prof. Ing. arch. Bohumil Kováč, PhD., z Ústavu urbanizmu na Fakulte architektúry STU v Bratislave. Oba ústavy budú spracúvať lokalitu Podhorský pás, v ktorej sa dnes nachádzajú vinohrady. „Nie je ťažké si predstaviť napríklad zakomponovanie vinohradov do zástavby – motív viniča ako hlavného vegetačného prvku na terasách a zelených stenách sa môže stať spomienkou na pôvodnú funkciu tohto miesta,“ zdôrazňuje Bohumil Kováč. Podľa slov Ingrid Belčákovej budú ateliérové práce zadané študentom inžinierskeho stupňa štúdia. „Prácu plánujeme rozložiť do dvoch semestrov – v prvej etape sa vypracujú analýzy, východiská a zadefinujú konkrétne zámery krajinárskych úprav, v druhej etape budú študenti riešiť vybrané priestory podľa funkcie a charakteru územia. Výstupy môžu poslúžiť na formulovanie presnejších zadaní – ako podklad pre profesionálne ateliéry,“ dodáva Ingrid Belčáková. Zároveň nevyklučuje, že na projektoch by mohli pracovať aj zmiešané kolektívy študentov krajinnnej architektúry a urbanizmu. V rámci architektonického riešenia si Bohumil Kováč vie takisto pred-

staviť spoluprácu s Ústavom ekologickej a experimentálnej tvorby alebo Ústavom obytných a občianskych budov, pričom by študenti mohli rozvinúť projekt do architektonickej mierky. Prvé urbanistické výstupy by podľa vedúceho Ústavu urbanizmu mohli byť k dispozícii v januári budúceho roku. „Študentské práce budú skôr nezaťaženými víziou, ale možno práve o to by nám malo ísť. Môžu byť podkladom pre verejnú diskusiu, akým spôsobom a či vôbec zastavať svahy nad mestom. Okrem študentských prác je Fakulta architektúry pripravená pre mesto vypracovať koncepčné podklady na vytvorenie generelu zelene či niekoľkých čiastkových projektov,“ dodáva Bohumil Kováč.

Kvalitný návrh

„Visuté záhrady sú projektom, ktorý sa v slovenských podmienkach neopakuje veľa krát za život. Primerane k jeho významu preto chceme do prípravy a následnej realizácie postupne zapojiť čo najširší okruh odbornej aj laickej verejnosti,“ hovorí Andrej Ďurkovský. Napriek sľubnej vízii zelenej Bratislavy viacerým bratislavským skeptikom napadne, či sa projekt neskončí len ako ďalšia „lukratívna“ zastavaná plocha s prefabrikovanými mobilnými nádobami na zeleň, v ktorých aj tak všetko skôr alebo neskôr zahynie. V súvislosti s aktuálnym smerovaním sadovníckej tvorby poukazuje Ľubica Feriancová na takzvanú ekologizáciu architektúry. „Najnovšie svetové trendy v záhradnej architektúre volajú po dokonalom súlade človekom vytvorených prvkov s prírodnými,

ich zákonitostami a vzťahmi. Slovenská realita v tejto oblasti však nie celkom drží krok so spomínanými princípmi," podotýka. „Aktuálna tvorba plôch mestskej zelene musí vychádzať z princípov prírodne blízkych scenérií v architektonicky stvorenom estetickom prostredí. Metropoly európskych krajín disponujú množstvom skvelých príkladov kvalitných mestských parkov, a to hlavne tam, kde do prostredia vstúpi múdrosť a šikovnosť odborníkov," hovorí Ľubica Feriancová. Zároveň však upozorňuje na fakt, že v modernom ponímaní by nemal byť park len esteticky atraktívnym dielom krajinárskej architektúry. „Jeho koncept musí byť v súlade s pôdnymi a klimatickými podmienkami, s napojením na bližšie a širšie okolie, krajinu sídla, infraštruktúru, ale aj miestnu komunitu. Vlastná technická infraštruktúra, vybavenie záchytnými parkoviskami, sprístupnenie prostriedkami hromadnej dopravy, napojenie na cyklotrasy a systém náučných chodníkov napomáhajú vlastnému programu parku, od ktorého závisí aj to, ako intenzívne ho budú využívať obyvatelia," dodáva.

„Ďalšou dôležitou úlohou z dlhodobého hľadiska bude zabezpečenie životaschopnosti a vyváženosti projektu tak, aby bol skutočne realizovateľný a aby odolal rôznym turbulenciám spoločenského, hospodárskeho či politického života," hovorí primátor mesta. „Tomu môže pomôcť práve zaangažovanosť čo najširšieho počtu zúčastnených a ich spoločný záujem na vzniku areálu, ktorý dnes na Slovensku nemá obdobu. Jeho realizácia je však otázkou niekoľkých rokov a my sme ešte len na začiatku celého procesu," dodáva Andrej Ďurkovský.

Kto to zaplatí

Mesto chce čiastočne financovať projekt z verejných zdrojov, v podstatnej miere sa však predpokladá spoluúčasť súkromného kapitálu. „Plánujeme významne spolupracovať s podnikateľskými subjektmi v duchu spoločenskej zodpovednosti firiem, ktorým nie je ľahostajná kvalita života ich zamestnancov, rodín, klientov či obyvateľov mesta, v ktorom pôsobia," hovorí Andrej Ďurkovský. Ďalším významným momentom financovania projektu bude investovanie do umenia. „Už dnes je vo vyspelom svete bežné, že významné banky alebo spoločnosti vlastnia svoje pôvodné galérie a múzeá, v ktorých vytvárajú umelecké zbierky prístupné verejnosti," dodáva.

Lepšia budúcnosť?

Napriek podpore pri naštartovaní tohto významného projektu sa viacerí odborníci zhodujú v názore, že kvalita života

Vizualizácie ateliérových prác študentov architektúry na Vysoké škole výtvarných umení pod vedením akademického architekta doc. Ing. arch. Ján Bahnu. Práce riešia možnosti revitalizácie územia, ktoré by mohli byť alternatívou aj pre realizáciu projektu visutých záhrad – bývalý bratislavský kameňolom (hore) a lokalita Červený sad (dole). Zdroj: archív VŠVU

v meste nezávisí len od jednej rozsiahlej plochy zelene navyše. „Problém zelene treba riešiť na nábrežiach, pri konverzii priemyselných areálov, v obytných súboroch, všade v uliciach a na námestiach," hovorí Ján Bahna. „Túto absenciu žiadne visuté záhrady nevykompenzujú. Mestu chýba kvalitný a funkčný generel zelene

a hlavne snaha o systematické uplatňovanie zelene vo verejných priestoroch mesta. Stačí sa pozrieť na mŕtvolne vyzerajúce ulice Krížna, Radlinského či Šancová," dodáva Bohumil Kováč.

Miriám Turancová

Hanging gardens of Babylon come to Bratislava

Buildings and greenery – two phenomena which, when one looks at certain parts of urban Bratislava, it is hard to imagine that they can coexist. But after such a long time it seems that there is beginning a green renaissance in the capital. According to the city's mayor, Andrej Ďurkovský, the time has come to not only solve current and practical problems, but also to create new and long-lasting values for both present and future generations, to make of Bratislava a project with added value. He is referring to a prepared hanging gardens project – a new zone of culture and recreation which will sensitively round out the city's image. "The work should also, with dignity, represent our country in the whole extent of Slovakia's cultural context – the esthetic, the artistic, the architectural and the landscape," the mayor added.